

15. Матеріали наукової конференції Всеукраїнського Братства вояків УПА (Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історія, уроки, сучасність). Упорядники О. Дичковський, Г. Дичковська, Л. Наконечний. – Стрий: ТОВ “УВІС”, 1993. – 124 с.
16. *Мірчук П.* Українська Повстанська Армія: 1942-1952: Документи і матеріали. – Львів: Товариство української мови ім. Т. Шевченка, 1991. – 448 с.
17. *Мірчук П.* Українська Повстанська Армія: 1942 – 1952. – Мюнхен, 1953. – 319 с.
18. Оборона України. – 1943. – 1 серпня.
19. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. – Київ: Наукова думка, 2005. – 53 с.
20. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955. – (б. м.), 1955. – 371 с.
21. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943): Т. 3. / Упоряд. В. Косика. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет ім. І. Франка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1999. – 384 с.
22. Україна в Другій світовій війні. Збірник доповідей виголошених на перших Студійних Днях в Балтімор, 5-6 жовтня 1957 р. – Балтімор, 1957. – С. 2-7.
23. Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940-1950 рр.: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 25-26 серпня 1992 р. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1992. – 240 с.
24. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3833. – Оп. 1. – Од. зб. 127. – 24 арк.
25. ЦДАВО України. – Ф. 3837. – Оп. 1. – Од. зб. 9. – 110 арк.
26. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 57. – Оп. 4. – Од. зб. 348. – 81 арк.
27. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 4. – Од. зб. 354. – 165 арк.
28. *Шуляк О.* В ім'я правди: До історії повстанчого руху в Україні. – Роттердам, 1947. – 36 с.

Алексеева-Процюк Д.

ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ТА ІНТЕРНОВАНИХ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ ТА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Рівень забезпечення іноземних військовополонених та інтернованих продуктами харчування був не лише важливим показником ставлення Радянської держави до обеззброєного ворога, а й чинником, що безпосередньо впливав на фізичний стан і працездатність бранців війни.

Ще напередодні надходження перших польських військовослужбовців до таборів НКВС радянський уряд потурбувався про їх забезпечення продовольством. Наркомату внутрішніх справ РНК СРСР виділили значні продовольчі фонди: 1953 т житнього та пшеничного борошна, 379 т крупів, 32 т макаронних виробів, 159 т м'яса, 447 т риби [1, с. 341]. Рішенням Економічної ради при РНК СРСР № 37 від 20 вересня 1939 р. та інструкцією УПВ НКВС СРСР від 11 жовтня 1939 р. встановлювалися норми харчування полонених. Проведений російським дослідником О. Кузьміним порівняльний аналіз їх калорійності засвідчив – щоденний раціон рядових колишньої польської армії (2578 калорій) перевищував норму радянських в'язнів (2305 ккал.). Ще вищою була норма харчування офіцерів. Її енергетична цінність становила 3110 кілокалорій [13, с. 114, 338-339]. Згодом керівництво НКВС СРСР (наказом № 00248 від 26 лютого 1940 р.) встановило для польських бранців диференційовані норми харчування в залежності від продуктивності їх праці [4, арк. 80-82].

Ситуація з продовольчим постачанням полонених доволі різко змінилася після нападу Німеччини на Радянський Союз. Телеграмами Генерального штабу РСЧА від 23 та 26 червня 1941 р., а 29 червня і роз'ясненням УПВ НКВС СРСР підлеглим інстанціям були доведені нові добові норми харчування військовополонених. Наразі на одного бранця припадало 600 г житнього хліба, 90 г круп, 10 г макаронів, 40 г м'яса, 20 г риби тощо [2, с. 19]. Та й ці, і без того значно менші норми, так і не стали чинними. В умовах війни головним завданням стало забезпечення продуктами та фуражем діючої армії. При цьому навіть постачання власного цивільного населення здійснювалося за залишковим принципом. Про військовополонених говорити не доводилося.

30 червня 1941 р. РНК СРСР ухвалила постанову № 1782-79 сс, а 6 серпня 1941 р. – № 4732рс. Цими актами норми продовольчого постачання військовополонених були вкотре зменшені. Порівняльний аналіз документів засвідчує, що основна норма харчування військовополонених стала нижчою за норму харчування радянських в'язнів. Із раціону бранців повністю зникло м'ясо, а хлібний пайок зменшили до 400 г [13, с. 58-61].

Із захопленням військами Вермахту України, Донщини та Кубані – основних хлібних регіонів СРСР – становище з продовольчим постачанням Червоної армії загострилося до краю. 25 серпня 1942 р. з'явилася директива НКВС СРСР № 353 – “Про норми постачання військовополонених”. Цей нормативний припис ліквідував чинне диференційоване харчування військовополонених, залишивши лише основну норму загальною енергетичною цінністю у 1750 калорій. Виключення встановлювалося для працюючих бранців – останні отримували стограмову надбавку житнього хліба [13, с. 69-70]. Більшість дослідників сходяться в тому, що критична ситуація з продовольчим постачанням військовополонених не була наслідком свідомої політики, спрямованої на їх знищення голодом, а пояснювалася об'єктивними труднощами.

У директиві № 120 від 16 березня 1943 р. заступник наркома М. Круглов вказував: “Приділити особливу увагу питанням харчування військовополонених; гарячу їжу видавати всьому контингенту бранців тричі на добу. Кухні привести у належний робочий стан і розгорнути їх пропускну здатність відповідно до кількості тих, що харчуються. Забезпечити контроль за роботою кухонь та якістю приготування їжі, суворо слідкуючи за видачею харчування військовополоненим по затверджених нормах ... забезпечити спеціальне харчування хворих у лазаретах...” [13, с. 82-83] Того ж таки 16 березня 1943 р. наказом НКВС СРСР № 00488 оголошено для виконання “Тимчасове положення про порядок забезпечення таборів НКВС військовополонених та спецконтингентів”. Відомчий нормативний припис затверджував диференційовані норми харчування, оголошені в циркулярі НКВС СРСР №52/21490 від 16 листопада 1942 р. До раціону повернули м'ясо, сало і комбіжири, проте зменшили норму риби, олії та цукру. Хлібна норма знову стала диференційованою – від 300 до 900 г. Військовополонені, зайняті на важких роботах, отримували на 100 г хліба більше [5, прим. 23, арк. 2-5].

Проте, цих заходів було явно недостатньо, адже існуючі норми, так само як і раніше, не забезпечували нормального енергетичного балансу організму. 9 квітня 1943 р. НКВС СРСР, керуючись урядовими рішеннями, видає наказ № 00683 – “Про зміну норм продовольчого постачання військовополонених”. Документом запроваджувалося диференційоване харчування для військовополонених по п'яти нормах. Аналіз нових норм засвідчує відчутне зростання хлібного пайка, що відтепер став диференційованим (600-1000 г – залежно від виконання виробничих норм працюючими) [13, с. 96-100]. Проте, хоча калорійність основної норми і зросла (до 1839 ккал), але вона як і раніше не покривала навіть мінімальних енерговитрат організму. Лише виконуючи виробничу норму на 100 і більше відсотків, працюючі на тяжких роботах отримували пайок, що за своєю енергетичною цінністю (2772 ккал) наближався до мінімальних фізіологічних норм [14, с. 50]. Наразі запроваджене харчове постачання походило на шантаж голодом, формула якого була простою – якщо військовополонений хотів вижити він мав працювати, виконуючи та перевиконуючи при цьому встановлені виробничі норми. Звісно, що про дотримання існуючих норм міжнародного права у цьому випадку не йшлося. Військовополонені все більше цікавили радянський уряд як додатковий контингент робочої сили. Це підтверджує думку, що чинні принципи розподілу продовольчої норми були покликані матеріалізувати два важливих завдання в роботі з військовополоненими – фізичне збереження це працездатних бранців та їх ефективне трудове використання. З осені 1943 р. подібні принципи знайшли своє втілення і в продовольчому забезпеченні таборів для військовополонених, що облаштовувалися НКВС на визволених від окупантів території Української РСР.

Наступне номінальне покращення продовольчого постачання військовополонених відбулося 18 жовтня 1944 р. і пов'язане з підписанням наказу НКВС СРСР № 001287, що ним запроваджувалися для виконання оновлені харчові норми. Відповідно до основної норми калорійність пайки зросла до 2000 калорій. Військовополоненим, які виконували виробничі норми, видавали додаткову другу гарячу страву. Ці норми зберігали чинність до закінчення війни [14, с. 51].

Якою була дійсність із продовольчим постачанням військовополонених у кінці 1943 – на початку 1945 рр., свідчать матеріали перевірок, вчинених органами НКВС УРСР у таборах. Наприклад, проведена представниками органів військового постачання НКВС УРСР у березні 1944 р. перевірка табору №62 (м. Київ) показала: “...Кухня та комора при ній в антисанітарному стані ... хлібопекарня також в антисанітарному стані. Випечений хліб зберігається на брудних дошках та нічим не прикривається. Відсоток припіку складає 30-35, замість потрібних 50-55%, із цього можна зробити висновок про можливі крадіжки чи випікання неякісного хліба... Відповідне приміщення для зберігання продуктів, що швидко псуються влітку, табір не має та його обладнання не розпочав...” [4, прим. 13, арк. 1-2] На початку 1945 р., незважаючи на чергове збільшення у жовтні 1944 р. харчової норми, ситуація мало чим змінилася. У наказі НКВС УРСР № 0046 від 18 березня 1945 р., складеному за результатами перевірки стаціонарного табору № 242 (м. Горлівка, Сталінської обл.), підкреслювалося: “Харчування організовано незадовільно. Потрібного контролю за видачею та закладкою продуктів немає. Трапляються випадки крадіжок харчів. У табірному відділенні № 8 гаряча їжа готувалася двічі на день, військовополоненим систематично недодавали продуктів ...і, за наказом начальника табірному відділення, два з половиною місяці офіцерський склад харчувався за рахунок військовополонених. У табірному відділенні № 6 обід готували з однієї страви. За виключенням табірному відділення № 3 їжа одноманітна, калорійність низька, наявні продукти використовуються нерационально” [9, арк. 58].

Розуміючи, що військовополонені є вагомим джерелом поповнення людських ресурсів для відновлення та розвитку економіки країни, радянський уряд у 1945 р. уживає чергових заходів для покращення їх

харчування. 19 травня 1945 р. заступник наркома внутрішніх справ СРСР С. Круглов підписав наказ № 00540 "Про зміни норм продовольчого постачання для військовополонених". На підставі нього раціон харчування загалу бранців зріс на 318 кілокалорій і склав 2286 кілокалорій. Хворі, ослаблені, а також полонені які виконували і перевиконували виробничі норми, отримували щодобово 2600-2800 енергетичних харчових одиниць [12, с. 120]. Аналіз основної норми харчування свідчить, що її калорійність зросла передусім за рахунок збільшення добового раціону крупів і макаронних виробів, риби, сала, олії, солі та картоплі, тоді як хлібна норма залишалася незмінною та диференційованою [13, с. 187-192].

Проте номінальне підвищення норм продуктового постачання військовополонених зовсім не гарантувало реального покращення їх табірної життя. У другій половині 1945 р., майже у всіх таборах України, документи фіксують порушення технології приготування їжі та встановлених норм котлового забезпечення, крадіжки харчів, безконтрольність їх розподілу тощо. В наказі НКВС Української РСР №00120 від 29 червня 1945 р., складеному за результатами перевірки роботи табору НКВС №139 (м. Умань), читаємо: "Харчування військовополонених організоване незадовільно. Мають місце систематичні крадіжки харчів. Харчові норми повністю до військовополонених не доводяться. Меню-розкладка фактично не виконується. Відсутній контроль за отриманням продуктів зі складу, їх приготуванням і роздачею... У коморі добового запасу в дні перевірки виявлено як значні недостачі та надлишки окремих продуктів... Військовополонені, працюючи на виробництві ... отримували на обід від господарських органів лише одну рідку страву. Належні на обід продукти табором не видавалися" [9, арк. 73]. Проведена у кінці червня 1945 р. перевірка табору № 38 (м. Рені, Одеської обл.) виявила подібні порушення. В акті комісії підкреслювалося: "...Лікувальне харчування дистрофіків не організовано. Відсутнє виробництво дріжджів, ...дієтичні продукти... Хворі дистрофіки харчуються нарівні зі здоровим контингентом, причому якість їжі низька, через недодавання продуктів... З березня до 1 червня 1945 р. військовополоненим не додали 2051 кг вершкового масла, 3900 кг риби та 663 кг сухофруктів. Продукти для харчоблоків ... виписуються ... на розсуд бухгалтера. Контроль за харчоблоком не здійснюється. Хліб і цукор видаються військовополоненим не на вагу а „на око“, що сприяє крадіжкам продуктів..." [9, арк. 75].

У кінці 1945 р. продовольчі труднощі в країні стали ще відчутнішими, а в харчуванні військовополонених та інтернованих відбулися чергові зміни. Постановою РНК СРСР № 2260-727с від 20 жовтня 1945 р. у раціоні їх харчування рибні продукти і олію замінили відповідно хлібом і соєвим борошном. Така заміна позбавила організм значної частини енергетично цінних продуктів [14, с. 51]. У доповіді заступника міністра внутрішніх справ СРСР, виголошеній на нараді у міністерстві 20 березня 1946 р., йшлося про те, що, не дивлячись на всі заходи, фізичний стан військовополонених, починаючи з жовтня 1945 р. погіршується. Серед причин цього доповідач бачив і "перебої у харчуванні" бранців та вимагав повести у таборах "найжорстокішу боротьбу з розкраданням продовольства" [7, прим. 33, арк. 37-38].

Погіршення харчового балансу бранців у кінці 1945 р. виявилось дрібницею порівняно з тим, що чекало на мешканців табірних бараків через рік. Посуха та неврожай 1946 р. викликали голод у південних районах СРСР, зокрема й в Україні. 27 вересня 1946 р. Рада Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалюють постанову № 2188-890с, яка зобов'язувала державні органи запровадити режим жорсткої економії хліба та хлібопродуктів. Вже наступного дня С. Круглов підписав наказ МВС СРСР №0315, у якому вимагав із 1 жовтня 1946 р. припинити видавати додаткові надбавки хліба та хлібних виробів не лише військовополоненим, але й усім категоріям військовослужбовців і вільнонайманих працівників, а також конвойних підрозділів МВС. Військовополонені, зокрема, позбавлялися 25% надбавки (до основної норми) хліба та крупів [6, прим. 74, арк. 1-13в]. 14 жовтня 1946 р. директивою № 274 МВС відмінило видачу додаткових гарячих страв бранцям, які виконували виробничі норми. 15 листопада 1946 р. вийшов наказ МВС СРСР № 450, згідно з яким з 1 грудня військовополонені позбавлялися будь-яких видів додаткового харчування [12, с. 121; 4.304, с. 52]. Лише ті, хто працював у вугільних копальнях і виконував та перевиконував норми, згідно з директивною телеграмою № 325 МВС СРСР від 12 листопада 1946 р. отримували добові надбавки у 300-400 г хліба [13, с. 360]. Проте навіть основну норму харчування могли отримати далеко не всі. Як і раніше, все залежало від виконання виробничих норм. Відчутне зниження кількості і якості харчування поставило утримуваний контингент на межу фізіологічного виживання. За наявності крадіжок продовольства, перебоїв у постачанні, нерівноцінних заміни одних продуктів іншими, військовополонені нерідко стали отримувати значно менше від зафіксованих на папері норм. Проведені УГІВ МВС УРСР у серпні-листопаді 1946 р. перевірки господарської діяльності таборів засвідчили численні порушення та зловживання адміністрацій режимних установ у сфері продовольчого постачання. Серед них: недостатнє та недиференційоване харчування бранців, відсутність належного обліку продовольства, видачі додаткових офіцерських пайків стороннім особам, безоплатні та безконтрольні видачі хліба та інших продуктів, нееквівалентні заміни продуктів іншими, завищення кількості контингенту, який харчувався тощо [11, прим. 56, арк. 1-3; прим. 69, арк. 1-2; прим. 70, арк. 1-2].

Зменшення продовольчого пайка вкупі з розкраданням харчів та іншими зловживаннями співробітників таборів у осінньо-зимовий період і навесні 1946 – 1947 р. призвели до зростання захворюваності та смертності контингенту. Як і в 1944 – 1945 рр., типовою причиною смерті стає дистрофія.

Лише у кінці 1947 р. ситуацію з продовольчим забезпеченням вдалося нормалізувати. Востаннє до питання нормування продовольчого постачання таборів для військовополонених та інтернованих керівництво

МВС СРСР звернулося 11 грудня 1947 р. Наказом № 0751 з 1 січня 1948 р. основна хлібна норма була збільшена до 700-800 г, а замість існуючих до цього п'яти норм диференційованого продовольчого постачання, запроваджувалося аж десять. Військовополоненим, працюючим на важких і підземних роботах, додатково до основної норми щодобово видавали 400 г хліба, 20 г м'яса, 16 г цукру, 3 г жирів. Також одним із способів отримати додаткове харчування було донорство [15, с. 320-321]. Енергетична цінність основної норми харчування цього разу становила 2245-2435 кілокалорій [12, с. 339]. Вищезгаданий наказ унормовував харчування військовополонених аж до закінчення репатріації з СРСР.

В умовах війни та частих збоїв централізованого продовольчого постачання військовополонених важливим його джерелом (починаючи з 1944 р. і надалі) стали підсобні господарства таборів. У цьому зв'язку характерним документом є вказівка № 40 від 2 березня 1944 р. республіканського наркома внутрішніх справ В. Рясного – “Про підготовку таборів до весняної сівби”. “...Категорично вимагаю, – читаємо у документі, – 1) негайно закріпити земельні ділянки через місцеві земельні органи. 2) За наявності засобів і з допомогою місцевих організацій підготуватися до посівної. 3) Посіяти зернові та овочеві культури із розрахунку отримати врожай не менше 100% потреби табору. Невиконання цього наказу буду розглядати як невиконання важливого державного завдання. Про готовність до посівної з додатком посівних планів доповісти до 15 березня 1944 р.” [10, арк. 61]. Текст вказівки підводить до кількох висновків. По-перше, категоричність, із якою складено документ, засвідчує надзвичайні проблеми з продовольчим постачанням військовополонених. Водночас, вимога забезпечити стовідсоткове покриття всіх потреб таборів у зернових і овочевих продуктах свідчить про бажання державної влади і керівництва НКВС перекласти більшу частину турбот по забезпеченню харчами бранців на них самих. Враховуючи тотальний дефіцит продуктів харчування в умовах війни та перші повоєнні роки, а також те, що в харчовому балансі військовополонених продукти рослинного походження становили абсолютну більшість, логіка подібних рішень стає зрозумілою. Заступник наркома НКВС СРСР В. Чернишов у директиві № 174 від 27 вересня 1945 р. писав: “Перед НКВС СРСР поставлено завдання, починаючи з 1946 р. планові потреби військовополонених у овочах і картоплі задовольняти на 100% за рахунок їх отримання в підсобних господарствах” [13, с. 245-246].

Про важливість справи говорить той факт, що робота підсобних господарств таборів знаходилась під особливим контролем МВС Української РСР.

Певне значення для покращення харчового балансу військовополонених мала спільна директива МВС СРСР і Центрспоживспілки СРСР № 2119с/170 “Про відкриття лавок і буфетів для військовополонених”. Ухваленим 13 вересня 1947 р. документом, передбачалося відкрити в табірних зонах лавки для продажу продуктів і товарів повсякденного вжитку, а також буфети, де б власним коштом можна було придбати холодні закуски, гарячі страви, чай, каву, молоко, кондитерські вироби [8, прим. 97, арк. 1]. У кінці 1947 – на початку 1948 р. такі торгові осередки з'явилися практично у всіх таборах. І хоча товарний асортимент останніх був дуже обмеженим, вони відіграли помітну роль у харчуванні тих бранців, котрі виконували і перевиконували виробничі норми.

Отже, комплексний і структурний аналіз нормативної бази та практики організації харчового забезпечення іноземних військовополонених Другої світової війни в Українській РСР переконує, що радянське керівництво не ставило перед собою завдання фізичного знищення бранців, як це практично здійснювалося у нацистських таборах. Встановлені УПВ НКВС СРСР у 1939 – 1941 рр. норми харчування військовополонених у середньому були вищими за чинні для радянських в'язнів ГУТАБу.

Нестабільність постачання була викликана, передусім, складністю ситуації на фронті та в тилу, крайнім дефіцитом основних продуктів харчування, суб'єктивними чинниками. Якщо у 1941 – 1942 рр. НКВС зменшив норми харчування полонених до мінімуму, що не покривав навіть мінімальних фізіологічних потреб організму, то, починаючи з 1943 р., харчовий пайок все ж повільно зростав. Саме в 1941 – 1945 рр. у практику радянського військового полону увійшов принцип тотальної диференціації норм харчування, який мав матеріалізувати два важливих завдання в роботі з військовополоненими – фізичне збереження працюючих мешканців табірних бараків та їх ефективне трудове використання.

Загальною тенденцією повоєнного періоду стало номінальне підвищення рівня калорійності харчування військовополонених, проте це не завжди гарантувало реальне покращення їх табірної життя. У 1945 – 1949 рр. майже у всіх таборах України, спостерігаються порушення технології приготування їжі та встановлених норм котлового постачання, крадіжки харчів, безконтрольність їх розподілу тощо. В цьому зв'язку особливо відчутними для полонених стали продовольчі труднощі, а в окремих регіонах України і голод, спричинені посухою та неврожаєм 1946 р. У 1947 – 1953 рр. продовольче забезпечення військовополонених вдалося нормалізувати. Норми харчування зросли, було вдосконалено диференційоване харчове постачання, зменшився рівень зловживань і розкрадання у цій сфері. Такі заходи вкупі з загальним покращенням умов утримання в режимних установах вплинули на зменшення показника смертності до мінімуму та значно покращили показники трудового використання контингенту.

Починаючи з 1944 р. і надалі, важливим джерелом продовольчого забезпечення військовополонених у таборах на території України стали підсобні господарства. При цьому радянський уряд виходив із принципу самозабезпечення потреб контингентів таборів для військовополонених у продовольчих ресурсах. Певне значення для покращення харчового балансу військовополонених у 1947 – 1953 рр. мало відкриття в таборах мережі для реалізації бранцям продуктів харчування і товарів повсякденного вжитку.

Наразі підкреслимо, що продовольче забезпечення іноземних військовополонених, як в роки війни так і в повоєнний період, було і залишалося основним чинником, що безпосередньо впливав не лише на фізичний стан і працездатність цих контингентів, а й на динаміку рівня смертності серед бранців.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Военнопленные в СССР. 1939 – 1956. Документы и материалы / Сост. М. М. Загорулько, С. Г. Сидоров, Т. В. Царевская / Под. ред. проф. М. М. Загорулько. – М.: Логос, 2000. – 1120 с.
2. *Галицкий В. П.* Там, в Бекетовке, под Сталинградом // Военно-исторический журнал. – 1993. – № 2. – С. 18-22.
3. Державний архів Міністерства внутрішніх справ України (далі – ДА МВС України) – Ф. 45. – Оп.1. – Спр. 73. – 184 арк.
4. Там само. – Ф. 45. – Оп.1. – Спр. 73. – 81 прим.
5. Там само. – Ф. 45. – Оп.1. – Спр. 110. – 92 прим.
6. Там само. – Ф. 45 – оп.1 – Спр. 156. – 108 прим.
7. Там само. – Ф. 45. – Оп.1. – Спр. 160. – 62 прим.
8. Там само. – Ф. 45. – Оп.1. – Спр. 182. – 117 прим.
9. Там само. – Ф. 46. – Оп.1. – Спр. 64а. – 101 арк.
10. Там само. – Ф. 46. – Оп.1. – Спр. 74. – 215 арк.
11. Там само. – Ф. 46. – Оп.1. – Спр. 93. – 87 прим.
12. *Кузьминых А. Л.* Иностранные военнопленные Второй мировой войны на Европейском Севере СССР (1939 – 1949 гг.): Монография. – Вологда: ВИПЭ Минюста России, 2004. – 393 с.
13. Русский архив: Великая Отечественная война. Иностранные военнопленные второй мировой войны в СССР. Т. 24 (13) / Под общ. ред. В. А. Золотарева. – М.: ТЕРРА, 1996. – 560 с.
14. *Сидоров С. Г.* Организация питания военнопленных в СССР в 1941 – 1955 гг. // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 4: История. Философия. – 1996. – Вып. 1. – С. 47-54.
15. *Чайковский А. С.* Плен. За чужие и свои грехи (Военнопленные и интернированные в Украине 1939 – 1953 гг.): Монография. – К.: Парламентское изд-во, 2002. – 503 с.

Анотація

В статті розглядається питання продовольчого забезпечення військовополонених та інтернованих в режимних установах УПВІ-ГУПВІ. Аналізуючи нормативні документи, архівні матеріали та наукову літературу, автор наводить кількісні та якісні показники харчування як в період війни, так і в повоєнний період, робить висновки щодо проблем та наслідків незадовільного забезпечення харчами бранців.

Мончак О.

КИЇВ НАПЕРЕДОДНІ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (ГРУДЕНЬ 1917 Р. – КВІТЕНЬ 1918 Р.)

Звернення сучасних дослідників до проблематики Першої світової війни набуває нині особливої актуальності. Цей відносно короткий у хронологічному відношенні період насичений різноманітними подіями і явищами у військовому, політичному, соціально-економічному, суспільному і духовно-культурному житті України. На основі суспільного досвіду останнього десятиріччя минулого століття та перших років третього тисячоліття переосмислюються традиційні теми історичних досліджень, які вимагають більш ґрунтовного вивчення, науково виважених підходів та об'єктивних оцінок, і досліджуються нові, обійдені увагою радянської історіографії. Серед них, зокрема, тема, що стосується німецького окупаційного режиму в Україні та становищі населення Києва в цих умовах. Тому висвітлення становища Києва напередодні німецької окупації 1918 року є актуальною темою для дослідження.

Наукова новизна полягає у тому, щоб на основі аналізу матеріалів періодичних видань та новітньої наукової історичної літератури, на сучасних методологічних засадах проаналізувати становище Києва напередодні німецької окупації у 1918 році.

Історіографія з проблем історії Першої світової війни представлена широким колом дослідників. Серед них: О. Реснт, С. Кульчицький, О. Сердюк, М. Литвин, В. Литвин, Б. Андрусишин, С. Троян, П. Черга та ін.

Перша світова війна спричинила революцію в 1917 р в Російській імперії. Українська Центральна Рада IV універсалом оголосила про створення власної незалежної держави. А тим часом більшовики, захоплюючи владу в Росії, цілком ясно виявили свої наміри щодо створюваної державності. Скерували в Україну свої військові загони та тисячі агітаторів, які деморалізували з середини українську націю, розбиваючи її на